

مقاله پژوهشی: الزامات تأمین امنیت در افق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴

سهراب عرفانی^۱، علی مبینی دهکردی^۲، اصغر افتخاری^۳، محسن مرادیان^۴، سید جلال دهقانی فیروزآبادی^۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۲۸

چکیده

امنیت از دیرباز به‌عنوان یکی از نیازهای اولیه ملت‌ها و یکی از وظایف مهم حکومت‌ها محسوب می‌گردد. این مهم در کشور ما نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و دولت‌های روی کارآمده در ادوار مختلف هرکدام به سهم خود تلاش نموده‌اند با تداوم سیاست‌های اصولی نظام حاکم و انجام اقدامات جدید امنیت را در اقصی نقاط کشور فراهم نمایند. از سوی دیگر سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ ایران اسلامی بعد از قانون اساسی به اندازه‌ای اهمیت دارد که از آن به‌عنوان سند رقابتی و هدف بلندمدت یاد می‌شود. در افق این سند، ایران تا سال ۱۴۰۴ به کشوری امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی بازدارنده همه‌جانبه و پیوستگی مردم و حاکمیت و ... تبدیل خواهد شد. امنیت در ابعاد مختلف آن در افق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ از موضوعات مهمی است که تحقق آن مستلزم الزاماتی است که در این تحقیق تبیین می‌شود.

روش در این تحقیق زمینه‌ای و آمیخته است و برای انجام آن علاوه بر استفاده از مطالعه اسنادی و تحلیل گفتمان از فنون تحقیق کیفی مانند گراند تئوری و مصاحبه عمیق با نخبگان امنیتی استفاده شده است. امنیت در چشم‌انداز ۱۴۰۴ دارای شش بُعد سیاسی شامل (هشت مؤلفه)، بُعد اجتماعی - فرهنگی (نُه مؤلفه)، بُعد اقتصادی (هفت مؤلفه)، بُعد علمی - فناوری (چهار مؤلفه)، بُعد نظامی - دفاعی (هشت مؤلفه) و بُعد زیست‌محیطی دارای (سه مؤلفه) است که فراهم نمودن زمینه اجرای آن‌ها، ایران را به جامعه‌ای امن، مستقل و مقتدر رهنمون خواهد نمود.

کلیدواژه‌ها: ابعاد، مؤلفه‌ها، امنیت، امنیت ملی، چشم‌انداز ۱۴۰۴.

۱. نویسنده مسئول و دانشجوی دوره ۱۳ دانشگاه عالی دفاع ملی (گرایش امنیت داخلی)

Erfan.832.so@gmail.com

۲. دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه تهران.

۳. استاد علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع).

۴. استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی.

۵. استاد روابط بین‌الملل و معاون پژوهش دانشگاه علامه طباطبایی.

مقدمه

بر اساس سند چشم‌انداز ۲۰ ساله، ایران کشوری توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی و علمی- فناوری در منطقه با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام، دارای تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل است. از این رو ایران برای رسیدن به اهداف چشم‌انداز ۱۴۰۴ نیازمند امنیت پایداری است که زمینه توسعه و پیشرفت همه‌جانبه را به دنبال خواهد داشت. داشتن محیط امن در جامعه نیازمند ایجاد تغییرات و اصلاحات در ساختار اقتصادی، سیاسی، نظامی، فرهنگی و زیست‌محیطی است. معمولاً دولت‌ها در دوران گذار و توسعه‌یافتگی با مسائل و مشکلات عدیده مواجه می‌شوند که لازمه فائق گشتن بر آن‌ها داشتن یک دولت مقتدر، کارآمد و اتخاذ رویکرد امنیتی نسبت به سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ است. از این رو تحقیق حاضر را می‌توان در زمره تحقیقات کاربردی، اکتشافی و بنیادی به حساب آورد که طی آن محقق با نگاه کلی بر سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ الزامات امنیت مدنظر آن را تبیین نموده است.

روش تحقیق به کار گرفته‌شده در این پژوهش شامل روش‌های تحقیق موردی و آمیخته است که از طریق روش داده‌بنیاد، مطالعه اسنادی، تحلیل گفتمان حضرت امام علیه السلام و رهبری عظمت‌الله، مصاحبه عمیق با صاحب‌نظران حوزه امنیت، الزامات (ابعاد و مؤلفه‌های) امنیت در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ تبیین شده است.

چنانچه «اهمیت» به فواید و بعد ایجابی انجام تحقیق و «ضرورت» به ضررها و بعد سلبی ناشی از عدم اجرای تحقیق اطلاق شود، می‌توان «اهمیت» و «ضرورت» این تحقیق را در موارد زیر خلاصه نمود:

- با انجام این تحقیق به تحقق بخشی از اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ کمک خواهد شد.

- انجام این تحقیق به تقویت ادبیات امنیت در افق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ خواهد انجامید.

- می‌تواند در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی‌های حوزه امنیت کشور کمک نماید.

- عدم انجام این‌گونه تحقیقات، ابهامات ناشی از تفسیرهای فردی متولیان امنیت را بیشتر می‌کند.

مسئله تحقیق

امنیت از نیازهای اولیه زندگی انسان‌ها به شمار می‌رود؛ به طوری که مبانی دینی ما نیز اهمیت ویژه‌ای به آن قائل شده است؛ چراکه در سایه برخورداری از «امنیت» است که انسان می‌تواند با برآورده نمودن نیازمندی‌های مادی و معنوی خود به سعادت و کمال دست یابد. مقام معظم رهبری علیه السلام اهمیت «امنیت» را به‌مثابه هوا که به‌طور مستمر برای انسان لازم و ضروری است، می‌داند و تأکید می‌نماید اگر امنیت نباشد جامعه حالت اختناق پیدا می‌کند. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که هیچ جامعه‌ای بدون امنیت نمی‌تواند به توسعه و شکوفایی دست یابد. سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ که بر اساس مبانی دینی اسلام و اندیشه‌های نظری امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام تهیه گردیده، طرحی کلی است که نقشه راه امنیت ایران در آن نهفته است و محقق تلاش نموده با بازخوانی و تحلیل سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ الزامات و بایسته‌های مورد نیاز امنیت مبتنی بر سند مذکور را به‌عنوان «مسئله تحقیق» بررسی و احصاء نماید.

پیشینه تحقیق

بررسی اسنادی و مطالعه کتابخانه‌ای حاکی از آن است که در مورد امنیت ملی و سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ مقالات و پژوهش‌های مختلفی انجام گرفته، اما در مورد بایسته‌ها و الزامات امنیت در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ تحقیقات محدودی شده که در این بخش تعدادی از آن‌ها اشاره می‌گردد:

- مقاله برگرفته از پروژه تعیین و تبیین مناسب‌ترین راهکار تحقق اهداف چشم‌انداز توسط مهدی رضانی در سال ۱۳۹۱ تهیه شده است.
- مقاله راهبردهای تحقق چشم‌انداز ۱۴۰۴ با رویکرد آینده‌پژوهانه در سال ۱۳۹۱ توسط سعید قربانی نوشته شده است.

- مقاله اپوزیسیون و امنیت داخلی توسط جعفر حق‌پناه در سال ۱۳۷۸ به رشته تحریر درآمده است.

- مقاله منابع و شیوه‌های تأمین امنیت در اندیشه امام خمینی رحمته‌الله علیه سال ۱۳۹۱ توسط اکبر زمانی به رشته تحریر درآمده است.

- پایان‌نامه بررسی مدیریت بحران در زمینه امنیت داخلی و ارائه الگوی بهینه در این راستا (مورد بررسی وقایع دانشگاه تهران) در سال ۱۳۸۳ به رشته تحریر درآمده است.

هدف تحقیق

شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های امنیت در افق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴.

سؤال تحقیق

ابعاد و مؤلفه‌های امنیت در افق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ کدام‌اند؟

نوع تحقیق

این تحقیق به جهت اینکه ادبیات امنیت را توسعه می‌دهد و در سیاست‌های امنیتی کشور کاربرد عملی می‌تواند داشته باشد، از نوع توسعه‌ای - کاربردی است و از این منظر که الزامات (ابعاد و مؤلفه‌های) امنیت را با تحلیل سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، تحلیل گفتمان امام خمینی رحمته‌الله علیه و مقام معظم رهبری مدظله‌الله، مصاحبه عمیق با اساتید حوزه امنیت احصاء می‌کند، از نوع تحقیق اکتشافی است.

جامعه آماری

جامعه آماری در این تحقیق شامل سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ و اسناد بالادستی مرتبط با آن، بیانات حضرت امام خمینی رحمته‌الله علیه و مقام معظم رهبری مدظله‌الله و همچنین تعداد ۱۹ نفر از اساتید دانشگاهی فعال در حوزه امنیتی - سیاسی و... است که دارای مدرک تحصیلی دکترا

و سابقه کار مدیریتی در دستگاه‌های اطلاعاتی، امنیتی، مراکز علمی و دانشگاهی و ... می‌باشند.

روش گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق ترکیبی از روش‌های مطالعه اسنادی، تحلیل گفتمان، تحلیل سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ و اسناد بالادستی مرتبط با آن است.

روش تجزیه تحلیل اطلاعات:

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از روش تحلیل گفتمان، روش گراندد تئوری و بهره‌گیری از تکنیک‌های کدگذاری باز، کدگذاری بسته و کدگذاری انتخابی است.

چهارچوب مفهومی - نظری تحقیق

- امنیت: واژه امنیت در فرهنگ‌های فارسی به معنی در امان بودن، ایمنی، آرامش و آسودگی است و کلمه امن به معنی «بی‌بیم شدن، بی‌ترس، اطمینان، آسایش، آرامش قلب و ضدخوف» است (عمید، ۱۳۷۴: ۱۹۸). آرنولد و لفرز^۱ معتقد است امنیت در معنای عینی آن یعنی فقدان تهدید نسبت به ارزش‌های کسب‌شده و در معنای ذهنی یعنی فقدان هراس از اینکه ارزش‌های مزبور مورد حمله قرار گیرد (نوروزی، ۱۳۸۵: ۱۴۰). باری بوزان به نقل از والتر لیپمن می‌نویسند هر ملتی تا جایی دارای امنیت است که در صورت عدم توسل به جنگ مجبور به رها نمودن ارزش‌های محوری خود نباشد و چنانچه در معرض چالش قرار گیرد، بتواند تا پیروزی در جنگ آن‌ها را حفظ کند (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۰). در این پژوهش منظور از امنیت دستیابی به شرایطی است که به کشور ما امکان می‌دهد تا از تهدیدات بالقوه و بالفعل خارجی در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، علمی و ... در امان باشد و به تحقق اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ کمک نماید.

– سند چشم‌انداز: چشم‌انداز در لغت به مفهوم «منظر»، «دیدگاه» و «دورنما» است، اما در اصطلاح چشم‌انداز ارائه‌دهنده یک تصویر مطلوب و قابل دستیابی است که در افق بلندمدت، فراوی جامعه و نظام حاکم قرار دارد و دارای ویژگی‌های «جامعه‌نگری»، «آینده‌نگاری»، «ارزش‌گرایی» و «واقع‌گرایی» است (رضایی و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۲).

مقام معظم رهبری رهبر معظم انقلاب در سالگرد ارتحال حضرت امام رهبر معظم انقلاب بر ادامه راه آن عزیز سفرکرده تأکید نمودند. ایشان سند چشم‌انداز را حلقه مفقوده نظام اسلامی خوانده و در بیانات متعدد به آن اشاره نموده‌اند که در جدول زیر به نمونه‌هایی از بیانات اشاره می‌گردد. ایشان در این بیانات بیش از ۴۰ بار از واژگان «باید»، «بایستی»، «لازم است»، «نباید»، «نبایستی» استفاده نموده‌اند که نمایانگر اهمیت موضوع است:

جدول سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ در ادبیات گفتاری و نوشتاری امام خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب

ردیف	تاریخ	متن بیانات	نتیجه‌گیری
۱	سال ۱۳۳۸ در مراسم بیعت جهادگران سراسر کشور	بزرگ‌ترین خطر این نیست که ما از رفتن بازیمانیم یا خسته شویم؛ بلکه خطر این است که چشم‌انداز ترسیم‌شده و هدف‌های تعریف‌شده را گم کنیم و نبینیم.	خستگی‌ناپذیری
۲	بیانات سال ۱۳۸۱	سند چشم‌انداز کشور به‌عنوان حلقه مفقوده مدیریت کشور است که نگاه و توقع ما را از کشور در ۲۰ سال آینده مشخص خواهد کرد.	آینده‌نگری
۳	سال ۱۳۸۲ در دیدار کارگزاران نظام	در عرصه اجتماعی سند چشم‌انداز، توسعه باید با مردم گره بخورد؛ مردم باید محور توسعه باشند.	مردم محوری، درون‌نگری
۴	سال ۱۳۸۲ دیدار کارگزاران نظام	برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری که عدالت و توزیع عادلانه ثروت را در جامعه ندیده بگیرد، نمی‌تواند چشم‌انداز مورد نظر ما را تأمین کند.	عدالت محوری
۵	سال ۱۳۸۲ دیدار اساتید و دانشجویان قزوین	این کار (تهیه سند چشم‌انداز) الگویی برای دنیای اسلام، بلکه وسیع‌تر از دنیای اسلام خواهد شد و این تلاش لازم دارد.	الگوسازی و صدور انقلاب
۶	سال ۱۳۸۲ دیدار اساتید و دانشجویان قزوین	این برنامه به معنای امید و نشاط و عزم و اراده برای پیشرفت است و معلوم است که این برنامه را نسبت به کشورهایی که تحت اختیار آن‌ها نیستند، نمی‌پسندند و این نپسندیدن هم بیش از همه از طرف رسانه‌های وابسته به آمریکا و صهیونیست‌ها بود.	امیدواری، عزم ملی

ردیف	تاریخ	متن بیانات	نتیجه‌گیری
۷	خطبه‌های نماز جمعه تهران - ۸۲/۰۸/۲۳	این یک آینده مطلوب و یک گام بلند در راه رسیدن به آرمان‌های والای اسلامی است که در آن پیشرفت مادی، پیشرفت اقتصادی، پیشرفت فرهنگی، تعالی معنوی و اخلاقی و هویت اسلامی وجود دارد.	پیشرفت فرهنگی و تعالی
۸	خطبه‌های نماز جمعه تهران - ۸۲/۰۸/۲۳	خود این (سند چشم‌انداز) یک پیشرفت است که جمهوری اسلامی بتواند با توجه به واقعیات کشور و واقعیات جهانی، آینده بیست‌ساله را به شکل منطقی و محاسبه‌شده ترسیم کند.	واقع‌گرایی
۹	خطبه‌های نماز جمعه تهران - ۸۲/۱۱/۲۴	چشم‌انداز بیست‌ساله، حقیقتاً جاده بسیار مستحکمی به سمت یک آینده روشن، زیر پای ملت و مسئولان باز می‌کند.	آینده‌نگری و امیدآفرینی
۱۰	بیانات نماز جمعه ۸۲/۸/۲۳	عدالت چیزی است که آسان بر زبان جاری می‌شود ولی آسان به دست نمی‌آید چشم‌انداز خود را عادلانه قرار دهیم چیزی که ما را به عدالت نزدیک کند.	عدالت محوری
۱۱	بیانات نماز جمعه ۸۲/۸/۲۳	چشم‌انداز بیست‌ساله ابلاغ‌شده به مسئولان سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی یک امر عملی، منطقی و قابل تحقق است.	ایمان و امیدواری
۱۲	بیانات در دیدار استانداران ۸۲/۱۰/۲۲	من بارها گفته‌ام راه را اگرچه ناهموار اما روشن و مستقیم و پیمودنی می‌بینم چشم‌انداز ۲۰ ساله بسیار روشن است واقعاً روشنی در مقابل ما قرار دارد.	امیدواری و امیدآفرینی
۱۳	سال ۱۳۸۳ دیدار نمایندگان هفتمین دوره مجلس	قوانین باید با سیاست‌ها هماهنگ باشد؛ یعنی در دل سیاست‌ها جا بگیرد و به سمت این چشم‌انداز حرکت کند.	هماهنگی و هم‌دلی
۱۴	دیدار با نمایندگان مجلس هفتم - ۸۳/۰۳/۲۷	چشم‌انداز بیست‌ساله بر پایه اسلام است؛ باید همه وقت و کار را مصروف همین اهداف کرد و در واقع ذوب در این اهداف شد.	سخت‌کوشی و عزم ملی
۱۵	دیدار با جوانان همدان ۸۳/۰۴/۱۷	تا چشم‌انداز را برای خود تعریف نکنیم هیچ کار درستی صورت نخواهد گرفت.	برنامه‌ریزی هدفمند
۱۶	سال ۱۳۸۳ دیدار با مردم همدان	هم مسئولان و هم مردم وظیفه دارند؛ هم وظایف اختصاصی دارند، هم وظایف مشترک دارند.	وحدت کلمه، پیوستگی مردم و حاکمیت
۱۷	سال ۱۳۸۳ در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها	در خارج هم ما بازتاب (مثبت و بازدارنده) سند چشم‌انداز را در مذاکرات سیاسی و... در ذهن مخاطبان، یافته‌ایم. جا دارد روی این سند کار کنید.	بازدارندگی، اقتدار ملی
۱۸	بیانات دیدار با اعضای بسیج همدان ۸۳/۴/۱۶	این سند با نظر کارشناسان مسائل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و... تنظیم شده و دست‌یافتنی است و می‌شود به این چشم‌انداز رسید.	کار کارشناسانه

بر اساس نتایج بررسی‌های به‌عمل‌آمده برخی از ویژگی‌های سند چشم‌انداز ایران اسلامی به شرح زیر است:

۱. سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران بعد از قانون اساسی و اولویت‌های آرمانی آن، گامی بلند در جهت تکامل نظام سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کشور است؛
۲. در این سند که دربردارنده مفاهیم بنیادی تعیین‌کننده‌ای است، با وجود غلبه وجه فرهنگی بر مفاهیم آن، مفهوم هویت اسلامی و انقلابی، بیانگر روح و حاکم بر سند و زیربنای سایر مفاهیم و قید و شرط و بلکه بستر و زمینه توسعه‌یافتگی و احراز جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه است؛
۳. هویت متجلی در سند، هویت دینی و اسلامی است که با پذیرفتن حاکمیت الهی و اتکاء نگرش و رفتار انسان‌ها بر وحی و اهداف دین شکل گرفته و پیوسته تجلیات خاص خود را در جامعه خواهد داشت؛ شاخصه‌های هویت دینی سند به استناد آیات و روایات قابل شناسایی است و رصد مستمر آن، لازمه تحقق سند و روح فرهنگی آن است؛
۴. در سند چشم‌انداز، مقصود از هویت اسلامی - انقلابی، تناسب توسعه با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی و اتکا به اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی است؛
۵. مراد از قید «هویت اسلامی - انقلابی» بقاء عزتمند نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس اندیشه‌های امام عجله الله تعالی فرجه و تعامل فعال و مؤثر در فرایند جهانی شدن و مقابله با سلطه آمریکا از طریق همگرایی اسلامی و هم‌زمان، ساختن کشوری آباد و الگو، با حفظ همه ارزش‌های بنیادین اسلام است.

- مبانی نظری

بر اساس مطالعات امنیتی، امنیت با رویکرد سلبی اولین گفتمان در مباحث امنیتی بوده که دلالت بر نفی تهدید دارد. باری بوزان امنیت را حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی) و احساس امنیت (امنیت ذهنی) و رهایی از تردید (اعتماد به دریافت‌های شخصی) تعریف

می‌کند (بوزان، ۳۷۸: ۵۲). مفهوم امنیت جایگاه مهمی در توسعه دارد و مقدم بر توسعه محسوب می‌شود. بازیگران گفتمان توسعه امنیت محور به دنبال ایجاد فرصت‌های بیشتر برای به فعلیت رساندن پتانسیل‌های بالقوه و موجود می‌باشند. گفتمان ایجابی دومین گفتمان مطالعات امنیتی است که به دنبال حفظ و پاسداری از منافع ملی است. به‌منظور تبیین موضوع، ذیلاً به تحول تاریخی - گفتمانی مفهوم امنیت اشاره می‌گردد:

جدول تحول تاریخی - گفتمانی مفهوم امنیت (درویشی، ۱۳۸۹: ۷)

انواع گفتمان	گفتمان سنتی	گفتمان کلاسیک	گفتمان مدرن	گفتمان فرامدرن
زمینه‌های تحول	جامعه بدوی	جامعه مدنی	جامعه ملی	جامعه جهانی
تعریف	حفظ بقا و موجودیت	فقدان تهدید	کسب قدرت و توانایی	همکاری و همگرایی
منشأ تهدید	طبیعت	جنگ	قدرت‌طلبی	دولت
منطق بازی	همکاری	نزاع	رقابت-نزاع- تبعیت	همکاری
موضوع	فرد-گروه	اجتماع - سرزمین	دولت - ملت	انسان - جهان
ماهیت	ذهنی	عینی	عینی و ذهنی	ذهنی و زبانی
وضعیت مفهومی	استقلال مفهومی	وابستگی مفهومی	وابستگی مفهومی	استقلال مفهومی
کاربرد	هدف	ابراز/هدف	هدف/ابراز	هدف
تمایز جنسی	زن‌سالاری	مردسالاری	مردسالاری	برابری جنسی
محیط امنیتی	بائبات	آنارشیک	آنارشیک	بائبات

امنیت در ادبیات فکری امام خمینی

امام خمینی علیه السلام که سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ بر اساس اندیشه‌های ایشان تهیه گردیده، در مقاطع زمانی مختلف در خصوص «امنیت» بیانات متعددی داشته‌اند. ذیلاً با تحلیل گفتمان ایشان به خلاصه‌ای از بیانات وی در قالب جدول زیر اشاره می‌گردد:

جدول امنیت در گفت‌وگو امام خمینی

ردیف	تاریخ	متن بیانات	نتیجه
۱	(تفسیر سوره حمد: ۱۲۴)	«همه گرفتاری‌ها از انانیت انسان است تمام جنگ‌های عالم از این انانیت انسان پیدا می‌شود مؤمنان با هم جنگ ندارند».	دوری از انانیت، خدامحوری
۲	(صحیفه نور، ج ۱۰: ۲۲۶)	«حفظ جمهوری اسلامی یک واجب عینی است و اهمیت آن از نماز هم بیشتر است»	حفظ جمهوریت
۳	(صحیفه نور، جلد ۱۳: ۱۵۵)	«پیروزی ما با وحدت کلمه و اتکاء به اسلام بود الله‌اکبر ما را پیروز کرد سلاح ما همان الله‌اکبر است، وحدت کلمه ما را پیروز کرد حالا هم سلاح ما وحدت کلمه است».	وحدت کلمه، اتکاء به مبانی دینی
۴	(صحیفه نور، ج ۷: ۴۱۹)	«به گفته خدا مؤمنین برادر هستند برادر باید مصالح برادر را حفظ کند».	حفظ مصالح، اخوت و برادری
۵	(صحیفه نور، ج ۷: ۴۶۴)	«این‌هایی که به مملکت ما خیانت کردند، آن‌هایی بودند که ایمان نداشتند. آن‌هایی که خوردند و بردند، آن‌هایی بودند که با اسلام کاری نداشتند به معنویات و ماوراء طبیعت اعتقاد نداشتند».	ایمان و معنویت
۶	(صحیفه نور، ج ۹: ۱۴۵)	«دولتی که پشتیبان ندارد شکست خواهد خورد همه دولت‌هایی که شکست خورده‌اند برای همین بود که تفاهم بین ملت و رژیم نبود».	پیوستگی مردم و حاکمیت
۷	(صحیفه نور ج ۲۱: ۱۵۵ و صحیفه نور، ج ۲۱: ۱۵۵)	«بر هیچ یک از مردم و مسئولین پوشیده نیست که دوام و قوام جمهوری اسلامی ایران بر پایه سیاست نه شرقی و نه غربی استوار است و عدول از این سیاست خیانت به اسلام و مسلمین و باعث زوال عزت و اعتبار و استقلال کشور و ملت قهرمان ایران خواهد بود».	استقلال و استکبارستیزی
۸	(صحیفه نور، ج ۵: ۴۳۷۹)	«اگر حکومت و حاکمان، رضایت و پذیرش مردمی داشته باشند، خداوند از آن‌ها راضی می‌شود».	رضایتمندی
۹	(صحیفه نور، ج ۱۵: ۱۶۰)	«استقلال و موجودیت هر جامعه از استقلال فرهنگ آن نشأت می‌گیرد».	استقلال فرهنگی
۱۰	(صحیفه نور، ج ۵: ۲۷۹)	«در جمهوری اسلامی ایران حکومت عدل الهی جریان پیدا می‌کند و عدالت الهی بر تمام ملت سایه می‌افکند».	عدالت‌ورزی و عدالت‌طلبی
۱۱	(صحیفه نور، ج ۱۹: ۴۰۱)	«حفظ ارزش‌های کشور اسلامی و جلوگیری از تسلط و تجاوزگران بر آن عقلاً و شرعاً واجب است».	حفظ ارزش‌ها، سلطه‌گری
۱۲	(صحیفه نور، ج ۱۹: ۵۱)	«همه این‌ها (انواع امنیت) برای این است که آرامش و به دنبال آن یک سیر روحی و هدایت به سوی خدا در بلاد پیدا شود».	خدامحوری، تقوا و پرهیزگاری، امنیت همه‌جانبه، امنیت دسته‌جمعی
۱۳	(صحیفه نور، ج ۲۱: ۴۰۶)	«بی‌عدالتی در جامعه موجب از بین رفتن امنیت می‌شود».	عدالت‌ورزی

امام خمینی علیه السلام معتقد است «حکومت اسلامی پدیده‌ای الهی است که برخلاف مکتب‌های غیرتوحیدی در تمام شئون زندگی فردی، اجتماعی، مادی و معنوی، فرهنگی و سیاسی، نظامی اقتصادی دخالت و نظارت دارد و از هیچ نکته و لو بسیار ناچیز که در تربیت انسان، جامعه و پیشرفت مادی و معنوی نقش دارد، فروگذاری نکرده حتی موانع و مشکلات سر راه تکامل را در اجتماع و فرد گوشزد نموده و در رفع آن‌ها کوشیده است (امام خمینی، ۱۳۶۹: ۸) و (ره پیک و همکاران، ۱۳۸۸) امام خمینی علیه السلام بر اساس نگاه عمیق انسان شناسانه خود نفس درون انسان را منشأ اصلی خیر و شر انسان و جامعه انسانی می‌داند. این نگاه الگوی امنیت را از درون به بیرون می‌بیند؛ بنابراین بر اساس ویژگی اندیشه‌های امام خمینی علیه السلام تأکید فوق‌العاده بر عوامل درونی انسان و اجتماع است (ره پیک، ۱۳۸۹: ۱۱۳).

ایشان نگاه چندوجهی به مقوله امنیت دارد از یک منظر به فرد انسان و از منظری دیگر به دولت توجه دارد و ایمان و اعتقاد به خدا و رسیدن به نفس مطمئنه مهم‌ترین مرحله در رسیدن به آرامش و امنیت است؛ اما به «بعد سیاسی» امنیت اهمیت زیادی قائل بود وی معتقد است برای حفظ نظام سیاسی می‌توان بسیاری از احکام الهی را موقتاً تعطیل کرد به عبارتی دیگر در اندیشه امام خمینی علیه السلام «امنیت»، «ابزار» است نه «هدف»، کما اینکه کل سیاست نیز ابزار است.

مقام معظم رهبری مد ظله العالی نیز در مقاطع زمانی مختلف در خصوص «امنیت» بیانات متعددی داشته‌اند که با تحلیل گفتمان معظم‌له در قالب جدول زیر به خلاصه‌ای از نظرات ایشان اشاره می‌گردد:

جدول فراوانی امنیت در بیانات امام خامنه‌ای مُرْتَبِّعًا لِلَّهِ

رتبه	تاریخ	متن بیانات	نتیجه
۱	بیانات ۶۸/۰۵/۱۲	امنیت تنها در مسائل داخلی، تنها در سازندگی، رفاه و رفع مشکلات، هدف نیست، بلکه در تأمین عدالت اجتماعی و امنیت عمومی و رعایت طبقات ضعیف و محروم، هم یک رکن اصلی است.	رفاه عمومی، عدالت اجتماعی، امنیت دسته‌جمعی
۲	بیانات ۶۸/۰۵/۱۲	در سطح حرکت عمومی کشور، امنیت در اخلاق و روحیات اسلامی، برادری، گذشت، ایثار و بقیه خلیفات حسنه اسلامی هم باید مورد توجه قرار بگیرد.	رعایت اخلاق اسلامی، حفظ برادری، ایثار و از خودگذشتگی
۳	۷۰/۱۱/۲ دیدار با فرماندهان ناجا	«آذی اطعمهم من جوع و آمنهم من خوف»؛ یعنی نجات از گرسنگی را با نجات از ناامنی در کنار هم قرار داده است.	ایمان، امنیت غذایی
۴	۷۰/۱۱/۲ دیدار با فرماندهان ناجا	«فأیّ الفریقین احقّ بالامن» کسانی که به خدا اعتقاد دارند و در راه او هستند، می‌توانند برای خودشان امنیت به وجود آورند.	ایمان به خدا و خدامحوری
۵	۷۱/۱/۲۷ دیدار با فرماندهان ناجا	«نعمتان مجهولتان الصّحّة و الأمان» این کلام، امنیت را عدل سلامتی و صحت قرار داده است.	امنیت فردی و عمومی
۶	بیانات مورخ ۷۱/۱/۲۷	نظم اجتماعی، یک مسئله درجه اول است.	امنیت و انضباط اجتماعی
۷	بیانات ۷۶/۴/۲۵	امنیت یعنی اطمینان از حقوق اساسی، حفظ تمامیت ارضی، استقلال کشور، حفظ اعتبار ملی، حفظ ثروت‌های ملی.	اطمینان از حقوق اساسی، استقلال، امنیت سرزمینی
۸	بیانات ۷۶/۴/۲۵	امنیت ملی یعنی در امان بودن کشور از تهدیدات، ثبات سیاسی، حفظ نهادهای اجتماعی، اقتصادی، نظامی، نبود تهدید علیه منافع ملی.	ثبات سیاسی، استقلال اقتصادی و نظامی، حفظ ارزش‌ها
۹	۷۹/۱۱/۲۵ دیدار با شوراهای تأمین	امنیت اجتماعی یک مسئله درجه اول است... کارایی هر جامعه در حد نظم مطلوب آن است.	امنیت عمومی
۱۰	۷۹/۱۱/۲۵ دیدار با شوراهای تأمین	کار عده‌ای در وقایع تأسف‌بار و گریه‌آور ۱۳۷۸ زیر سؤال بردن اقتدار نظام، مجروح کردن امنیت نظام بود.	حفظ امنیت ملی
۱۱	۷۹/۱۱/۲۵ دیدار با شوراهای تأمین	مقوله حفظ حقوق مردم، یک مقوله درجه اول است.	رعایت حقوق شهروندی، عدالت اجتماعی

ردیف	تاریخ	متن بیانات	نتیجه
۱۲	بیانات مورخ ۷۹/۱/۱	ناامنی، بزرگ‌ترین خطری است که یک ملت را تهدید می‌کند.	دفع تهدیدات داخلی و خارجی
۱۳	بیانات مورخ ۸۲/۴/۷	دستگاه قضایی هم نقش بسیار مهمی در امنیت و اقتدار دارد. ان شاء الله با توجه به امنیت قضایی مردم و با رعایت آداب قضا در اسلام و حفظ حقوق مردم در همه مراحل قضا، تأمین خواهد شد.	امنیت قضایی، عدالت اجتماعی
۱۳	بیانات مورخ ۸۴/۲/۱۵	پیش‌نیاز اصلی و اساسی در مقوله پیشرفت‌های اقتصادی در مقوله مسائل معیشتی و شهروندی، در مقوله سازندگی کشور، در همه مقولاتی که می‌تواند افتخارات بزرگ ملی را برای یک کشور به ارمغان بیاورد، امنیت است.	امنیت عمومی، امنیت اقتصادی
۱۵	بیانات مورخ ۸۴/۱۲/۲۴	احساس هویت و عزت اسلامی که امروز به برکت پیروزی انقلاب اسلامی در جهان اسلام نمودار شده است یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های اقتدار و امنیت ملت ایران است که باید در مناسبات بین‌المللی حتماً به آن توجه شود.	هویت ملی، حفظ (عزت حکمت و مصلحت)
۱۶	بیانات مورخ ۸۸/۷/۱۴	اصلی‌ترین عنصر امنیت و اقتدار معنوی، ایمان به خدا، توکل به خدا، حسن ظن به خدا است.	ایمان، خدامحوری
۱۷	بیانات مورخ ۹۲/۲/۲۱	یکی از مسائل فعلی زنان کشور ما مسئله اهمیت و اعتبار خانه و خانواده است.	استحکام نهاد خانواده
۱۸	بیانات مورخ ۹۵/۲/۲۹	اگر ایمان به خدا بود این تمسک به عروه وثقی است، این مایه قدرت است، مایه اقتدار و امنیت است.	ایمان به خدا، خدامحوری
۱۹	بیانات مورخ ۹۵/۲/۸	یک مسئله دیگری که خیلی مهم است اینکه گاهی اوقات یک جنسی در داخل می‌تواند تولید بشود، [اما] بعضی‌ها که از واردات آن جنس سودهای کلانی می‌برند، می‌آیند جلوی این تولید داخلی را می‌گیرند.	تولید داخلی، اقتصاد درون‌زا
۲۰	بیانات مورخ ۹۵/۲/۸	ما اگر قدر خودمان را بدانیم، قدرت خودمان را بشناسیم، از این قدرت به بهترین شکل و انسانی‌ترین و اسلامی‌ترین شکل استفاده بکنیم، بر همه این موانع امنیت فائق خواهیم آمد.	خودباوری و اعتماد ملی

لازمه نیل به امنیت ملی در جهان کنونی آن است که جامعه در ابعاد سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی - فرهنگی و... امنیت داشته باشد. بدیهی است برای نیل به هر یک از ابعاد یادشده در درجه اول باید ابزار قدرت ملی هم نام با آن‌ها، به شیوه‌های ماهرانه، کارا و اثربخش استفاده شود و در درجه دوم باید بین ابعاد شش‌گانه ابزارهای قدرت ملی و امنیت ملی تعامل منطقی و سازنده برای حمایت متقابل آن‌ها از یکدیگر برقرار شود. امنیت ملی، یعنی در امان بودن کشور، نبود تهدید بر ضد ثبات سیاسی، استقلال و تمامیت ارضی و نهادهای اجتماعی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی کشور، وجود شرایطی نسبتاً پایدار که در آن امکان پاسخگویی به نیازهای حیاتی افراد جامعه وجود دارد و تهدید بر ضد منافع ملی و حیاتی کشور نیست.

- **امنیت ملی:** عبارت است از وضعیتی که طی آن یک ملت قادر است اهداف، منافع و ارزش‌های حیاتی مورد نظر خود را در سطح ملی و فراملی گسترش دهد یا حداقل در برابر تهدیدات بالقوه و بالفعل داخلی و خارجی از آن‌ها حفاظت کند (ذوالقدر، ۱۳۷۹: ۱۰).

- **امنیت اقتصادی:** امنیت اقتصادی در مفهوم عمومی و سنتی به امنیت سرمایه‌گذاری برمی‌گردد. اقتصاد و امنیت ریشه در تحولات ۱۹۹۰ دارد. منابع اقتصادی به مشابه یکی از عوامل قدرت مطرح است؛ بنابراین تقویت آن، ریشه اساسی در سیاست‌های امنیت ملی دارد. از این رو افزایش توان و قدرت اقتصادی به صورت مستقیم و غیرمستقیم در قدرت ملی (داخلی، بین‌المللی) تأثیر می‌گذارد و در نهایت موجب افزایش ضریب امنیت ملی خواهد شد (افتخاری، ۱۳۸۱).

کارولین توماس ثبات و امنیت اقتصادی را برای کشورهای جهان سومی که در راستای توسعه گام برمی‌دارند ضروری می‌داند و بر این باور است که بدون «امنیت اقتصادی» دست یافتن به نظم و آرامش که از شروط توسعه یافتگی است، تحقق پیدا نمی‌کند (تریف، ۱۳۸۳: ۲۸۴).

- **امنیت سیاسی:** امنیت یک نظام سیاسی و حاکمیت یا دولت تا جوهی از مسائل سیاسی در یک جامعه را شامل می‌شود.

- **امنیت فرهنگی:** در رویکرد فرهنگی به امنیت به‌ویژه در اندیشه‌های امام و رهبری که سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ نیز ناشی از آن است، مسئله فرهنگ بیش از سایر ابعاد امنیتی (سیاسی، اقتصادی، نظامی و ...) مورد توجه قرار می‌گیرد. در واقع در اینجا برخلاف رویکردهای پیشین این فرهنگ و هویت است که با تعریف ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر جامعه و تعریف از منافع که سیاست‌های امنیت ملی را شکل داده می‌پردازد و مبنای کنش بازیگران می‌گردد (Katzenstein, 1996:537). در اینجا افراد از طریق هویت در کنار یکدیگر «هویت جمعی» را تشکیل می‌دهند. این هویت جمعی در تقابل با هویت‌های دیگر، حدود و ثغور امنیتی خاصی را بیان می‌کند. در این معنا «امنیت» به‌مثابه پاسدار فرهنگ در دو سطح داخلی و بین‌المللی خودنمایی می‌کند (احمدزاده، ۱۳۸۷: ۶۷).

- **امنیت اجتماعی:** امنیت اجتماعی زیربنای امنیت ملی در مراحل بالاتر محسوب می‌گردد و ابتدایی‌ترین وظیفه دولت‌ها است. در حقیقت حدفاصلی است که امنیت ملی برای مردم یک جامعه ملموس و عینی بوده و به‌طور روزمره با آن سروکار دارند (ربیعی، ۱۳۸۳: ۱۴۹). به عبارتی دیگر امنیت اجتماعی را می‌توان تحقق تلاش‌های انجام‌شده (سیاست‌ها و راهکارها) جهت ایجاد اطمینان خاطر اولیه و نسبی برای افراد و منزلت اجتماعی آن‌ها در شبکه روابط اجتماعی دانست که متفاوت از امنیت اجتماعی شده است که به قابلیت‌های حفظ الگوهای سنتی زبان، فرهنگ و هویت در یک شرایط قابل قبول است.

- **امنیت علمی و فناوری:** منظور از امنیت علمی امکان تحقق سیاست‌های علمی و فناورانه و توانایی تولید علم و فناوری، مرزشکنی دانش و عدم وابستگی علمی است که اقتدار نظام حاکم را به دنبال دارد.

- **امنیت دفاعی و نظامی^۱:** امنیت نظامی عدم تهدید همه اجزای دولت اعم از حاکمیت، سرزمین و نهادهای دولتی و از سویی عدم تهدید دستاوردهای صنعتی، اقتصادی و تمدنی است و به نوعی ملموس‌ترین نوع تهدید برای آحاد جامعه است. رویکرد سلبی به حوزه نظامی بعد از جنگ جهانی دوم مورد انتقاد قرار گرفت. از این رو در رویکردهای

---

1. Environment based security.

نوین نظامی برخلاف گذشته جنگیدن و توان نظامی و دفاعی حرف اول و آخر را نمی‌زند، اما بر شأن ابزاری توان نظامی تأکید می‌کند.

- **امنیت زیست‌محیطی:** مسائل محیط زیستی فرصت‌های اقتصادی را از بین برده و باعث مهاجرت‌های دسته‌جمعی شده و منشأ اختلاف بین همسایگان می‌گردد. بعد از جنگ سرد طیف جدیدی از تهدیدات غیرنظامی امنیت دولت‌ها را مورد چالش قرار داد که به دو طیف مهم آن اشاره می‌گردد:

۱. **موضوعات سنتی:** موضوعاتی از قبیل ناسیونالیسم، قومیت، تولید و تکثیر سلاح‌های هسته‌ای، ثبات نظامی و سیاسی.

۲. **موضوعات غیرسنتی:** شامل مسائل زیست‌محیطی، وضعیت اقتصادی، سازمان‌های فراملی و چندملیتی، فرار مغزها، مهاجرت و... (Snyder, 2008: 60-75).

ویژگی اصلی این تهدیدات جدید فرادولتی در مقابل دولت مرکزی، مدیریت چندلایه در مقابل مدیریت دفاع سنتی است که برخلاف گذشته «دولت و ملت» را به صورت توأمان مورد هدف قرار می‌دهد (تریف، ۱۳۸۳: ۲۲۸). امنیت زیست‌محیطی در چند دهه اخیر به کانون توجه اندیشمندان قرار گرفته است که دولت‌ها را در سه جنبه مورد تهدید امنیتی قرار می‌دهد:

۱. **تغییرات زیست‌محیطی:** هامر- دیکسون معتقد است که تغییرات زیست‌محیطی به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم بروز می‌کند. سطح مستقیم شامل کمبود آب، کمبود خاک، کمبود دستیابی به منابع غذایی نیروی دریایی و ... است و سطح غیرمستقیم شامل مشکلات هویتی و محرومیت‌ها (کمبودهای اقتصادی) است که خطرناک‌تر از مورد پیشین است و در نهایت به تضعیف مشروعیت نظام سیاسی حاکم می‌انجامد.

۲. **فعالیت‌های نظامی:** شیوع سلاح‌های شیمیایی و بیولوژیک که تأثیرات زیادی در محیط زیست می‌گذارد.

۳. **وضعیت بهداشتی و سلامت انسانی:** آلودگی‌های زیست‌محیطی و پدیده‌هایی مانند پاره شدن لایه اوزون، گرم شدن هوا، وارونگی هوا و... (افتخاری، ۱۳۸۱).

جدول ابعاد «امنیت ملی» در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴

بعد سیاسی	بعد اقتصادی	بعد اجتماعی - فرهنگی	بعد نظامی	بعد علمی - فناوری	بعد زیست محیطی
- پیوستگی مردم و حکومت - الهام‌بخشی در منطقه، فعال و مؤثر در جهان اسلام - تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل - تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای	- دست یافتن به جایگاه اول اقتصادی در سطح منطقه - آسیای جنوبی غربی - رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی - ارتقای نسبی درآمد سرانه - رسیدن به اشتغال کامل - فرصت‌های برابر - به‌دوراز فساد و تبعیض	- برخورداری از تأمین اجتماعی - فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر و مؤمن - برخورداری از وجدان‌کاری، انضباط، روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی - متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران - مفتخر به ایرانی بودن - دارای هویت اسلامی و انقلابی	- کشوری امن، مستقل با سامانه دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه - امنیت قدرت محور - امنیت دسته‌جمعی	- برخورداری از دانش پیشرفته - توانا در تولید علم و فناوری - دستیابی به جایگاه اول علمی در سطح منطقه - آسیای جنوب غربی	- برخورداری از محیط زیست سالم و مطلوب (آب، خاک و هوا)، سلامت عمومی، امنیت غذایی

تجزیه و تحلیل

در نگاه کلی روند پالایش ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر تحقیق حاضر را می‌توان به شرح

زیر تبیین نمود:

مصاحبه با خبرگان و اساتید

به‌منظور تقویت بیشتر مبانی نظری تحقیق و کمک به احصاء الزامات (ابعاد و مؤلفه‌های

امنیت) در افق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ با بهره‌گیری از روش تحقیق آمیخته (داده‌بنیاد) با

تعداد ۱۹ نفر از اساتید و خبرگان حوزه امنیت ملی مصاحبه ساختارمند به عمل آمد. روش آمیخته (داده‌بنیاد) روش تحقیقی است که به‌عنوان ابزار کاربردی به محقق این امکان را می‌دهد که داده‌های متنوع و یافته‌های به‌دست‌آمده از روش‌های متفاوت را در قالبی علمی و منسجم به‌صورت هم‌زمان^۱ یا متوالی^۲ گردآوری نموده تا با درک بهتری به شناخت مشکلات و پیدا کردن راه‌حل مسائل اقدام نماید.

الف. کدگذاری باز: کدگذاری باز فرایند تحلیلی است که از طریق آن مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها کشف می‌گردد (دانایی فر و همکاران، ۱۳۸۶: ۵۷). پس از کدگذاری باز، اولین گام در تجزیه و تحلیل داده‌ها، مفهوم‌پردازی (تجزیه و شکستن جملات) به اجزا است.

جدول نمونه مفاهیم مستخرج از متن مصاحبه‌ها

مفاهیم	داده‌ها	شناسه
جامعه‌پذیری و قانون-پذیری	مردم خود را ملزم به اجرای تعهدات و همکاری و همراهی با دولت در پیشبرد برنامه‌ها بدانند.	Ea
تأمین رفاه	امنیت نتیجه ایجاد رفاه است، یعنی دولت بتواند برای مردم رفاه ایجاد کند و توزیع درآمد را بهبود ببخشد.	Ea
مرزشکنی دانش	قانع نبودن به دستاوردهای علمی حاصله و دنبال‌گیری دائمی علم (ضرورت توجه به حفظ و ارتقای همه‌جانبه شتاب علمی)	Da
خدامحوری	داشتن ایمان و انجام کارها برای خدا	Df

ب. کدگذاری محوری: بعد از کدگذاری باز وارد کدگذاری محوری شدیم. در کدگذاری محوری از کنار یکدیگر قرار دادن مفاهیم مرتبط، مقولات یا مؤلفه‌ها استخراج گردید.

1. Mixed methods approach.
2. Cocurrently.

جدول بخشی از کدگذاری محوری و نمونه مقولات استخراج‌شده از مفاهیم

مقوله	مفاهیم	شناسه
ولایت‌مداری	پیروی از ولایت، پیروی از آرمان‌های امام و رهبری	Fs20, Fh12, Fkh18, Fkh19, FM13
دیپلماسی قوی	دیپلماسی قوی در منطقه و جهان اسلام، تقویت روابط	DF22, DF26, Fkh9, DE3, Fh6
روحیه تعاون و همکاری	روحیه تعاون، تعامل و همکاری، همپوشانی	Fkh19, DG18, DB28, DB10

ج. کدگذاری انتخابی

در مرحله کدگذاری باز، داده‌های تحقیق در کدهای مختلف احصاء شدند، سپس از طریق محورهای مشترک کدها، «مفاهیم» و با کدگذاری محوری از طریق مقایسه مفاهیم با یکدیگر، «مقوله‌ها» شناسایی شدند. در کدگذاری انتخابی همان داده‌ها، دوباره با ایجاد روابط بین مقوله‌ها به گونه‌ای جدید به یکدیگر مرتبط و بنا بر جنس مقوله‌ها، در دسته‌های خاصی به نام مضامین تقسیم‌بندی شدند. آنچه در ادبیات تحقیق تولید گردید با مضامین و مقولات احصاء‌شده در مصاحبه‌ها ترکیب گردید. بعضی از مقولات در مصاحبه‌ها و ادبیات تحقیق مشترک بود.

جدول نمونه مضامین استخراجی از مقولات

مضامین (ابعاد)	مقولات (مؤلفه‌ها)
امنیت سیاسی	عدم وابستگی سیاسی، وحدت ملی، قدرت دیپلماسی، اتکاء به آرای عمومی، قانون‌مداری، مردم‌سالاری دینی، رضایت‌مندی اجتماعی، پیوستگی مردم و حاکمیت، حفظ ارزش‌های دینی
امنیت علمی	توانایی تولید علم، مرزشکنی دانش، اجرای نقشه جامع علمی کشور، جایگاه اول علمی منطقه، دانش‌محوری، نوآوری و خلاقیت
امنیت اقتصادی	عدم وابستگی اقتصادی، توسعه کارآمد، خودکفایی در صنایع مادر، اقتصاد درون‌زا و برون‌نگر، اقتصاد مردم‌محور، اقتصاد تولیدمحور، ایمان و خودباوری، کنترل تورم، حفظ ارزش پول ملی، استقلال اقتصادی، اشتغال‌زایی و رفع بیکاری، امنیت اقتصادی
امنیت اجتماعی - فرهنگی	افتخار به ایرانی بودن، اعتمادبه‌نفس و خودباوری ملی، تقویت خصلت‌های ملی «بردباری»، فداکاری، سخت‌کوشی و...، حفظ هویت ملی، سازگاری اجتماعی، استحکام نهاد خانواده، احساس مسئولیت، تعهد به انقلاب و نظام، داشتن وجدان کاری، امنیت غذایی

جدول خلاصه کدگذاری مصاحبه‌های انجام شده

ابعاد	مقولات (مؤلفه‌ها)	مفاهیم	نشان
بعد سیاسی	استقلال سیاسی	ثبات سیاسی، الهام‌بخشی، تعامل سازنده با همسایگان و جهان اسلام، نفی سلطه‌جویی سلطه‌پذیری، استکبارستیزی، شناخت ابعاد شش‌گانه تهدیدات (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی نظامی و...)	DC5, DF3, DF22, DF26, DB9, DC25, DE61, DF1, DG18, DB25, Ea11 Eb20, EF14, DG2, DG21, Df9
	مردم‌سالاری	مردم‌سالاری دینی، امریه‌معروف، عدالت‌ورزی، مبارزه با فساد، رضایتمندی اجتماعی، مردم محوری	DF18, DD25, DD26, Fs5, Ea11 Eb47, EB 17, Ec5, EC7, EF14, Eb11, Eb17, EC4 Eb11, Eb17, EC4, DG21, Db41, FN35 Fs7
	قانون‌مداری	قانون‌مداری، عدالت‌ورزی، برخورد قاطع و سریع با قانون‌شکنان	N13, DF35, Ea11, Eb20, Eb17, FS21, Fkh6, Fkh1, Fn11
	دیپلماسی قوی	قدرت دیپلماسی، ارتباط سازنده با کشورهای همسایه و جهان اسلام، نفوذ و تأثیرگذاری منطقه‌ای، حمایت اصولی از همسایگان	DE7, DE8, DE9, DE37, DC18, DB28, DC6, DD2, DF22, DF26, Fkh9, DE3, Fh6
	پیوستگی مردم و حاکمیت	پیوستگی مردم و حاکمیت، وحدت مردم و مسئولین، همبستگی ملی، رضایتمندی اجتماعی	DD23, DD24, DB28, DF1, Eb47, EC7, EB17, Ec5, Eb11, Eb17, EC4, DG21, Db41, FN35
	تلاش برای تحقق آرمان- های امام و رهبری	تلاش برای تحقق آرمان‌های امام و رهبری، نفی سلطه بیگانگان، ولایت‌مداری، توجه به آموزه‌های دینی	DD25, DC25, DF1, Eb20, EB 17, DB10, DB28, DG18, Df28, DF10, DF13, DF11, Fkh7, FS20, BB20
	خدمات‌محوری	خدمات‌محوری، رقابت سالم، روحیه تعاون و همکاری، انگیزه الهی، رضای الهی، نفی سلطه‌جویی	DD25, DD26, DF18, DC22, DB43, DB35, DB27, DF47, DB26, DF40, DC36, DB41, DC25, Ea11, Fn3, Fn18, Fn8, Fn19, Fn20 Fs15, DB41, DB24, Fn21, Fs6, Fm18
	ثبات سیاسی	شناخت ابعاد شش‌گانه تهدیدات، دفع تهدیدات داخلی و خارجی	DG23, DG25, DG20, DG26, DG2, DG21, Df9
بعد اقتصادی	استقلال اقتصادی، جایگاه اول اقتصاد در منطقه، اقتصاد درون‌گرا و برون‌نگر، اقتصاد مردمی، خودکفایی در صنایع مادر، اقتصاد رقابتی، اشتغال کامل، رفع فقر، رشد مستمر و پرشتاب اقتصادی، استفاده بهینه از منابع، بهینه‌سازی مصرف، افزایش درآمد سالانه، تحقق رفاه عمومی، خودکفایی در صنایع مادر	DE33, DC25, DE8, DD22, DE1, DE14, DC5, DC22 DF1, Ea19, Eb6, Eb9, Eb44, Eb40, Ed1, Ed9, Ed12, Ed17, Ed18, Ed29, Ed16, Ed11, Ed 13, Ed 20, Ed 25, Ed 27, EF13, EF16, EF17, EF15, EF14, EF6, EG10, EG4, EG3, EG7, DE56	

ابعاد	مقولات (مؤلفه‌ها)	مفاهیم	نشان
		اقتصاد تولیدمحور، اقتصاد مردم پایه، حمایت از تولید	EA3, EA 6, EA 7, EB4, EB 5, EB 7, EB 8.Ec3, Ec10, Ec16, Ec17 Ed7, Ed8,Ed22,Ed19, EF1,EF2,EF10,EF5,EF18,EF20,E F24,FN17 EG3, EG7
		برخوردراری از جنبش نرم‌افزاری و روحیه جهادی در عرصه اقتصاد و علم و...	DC19, DG16, DC25, DE32, DF39, DG15
	جایگاه اول اقتصاد در منطقه	توسعه کارآمد، اقتدار هوشمندانه، توسعه مردم محور، توسعه همراه با رضایتمندی اجتماعی، رفع بیکاری، رفع فقر، استفاده بهینه از منابع، بهینه‌سازی مصرف انرژی، استفاده از مکانیزم‌های به‌روز آبیاری، افزایش درآمد سالانه، برخورداراری از رفاه عمومی، درونی بودن اقتصاد	DC11, DE42, DE24, DE60, DE62, DF27, DE9,DF1, Eb38, Ec5, EC7, DG8, DG9, DC22, DE9, Ea19, Ea11, Eb8, Eb6, Eb7, Ed9, Ed12, Ed17, Ed18, Ed29, Ed16, EF2, EF13,EG10, EG4,EG3,EG7,DF7,FH22
	اجرای سیاست‌های کلی نظام	اجرائی شدن سیاست‌های کلی نظام و برنامه‌های اجرایی دولت	DB14, DC17, DE24, DE58, Ed1
	توسعه کارآمد	توسعه کارآمد، پیشرفت همه‌جانبه، رقابت سالم، افزایش درآمد سالانه کشور، توجه به نوآوری و خلاقیت	DG8, DG9, DC22, DE9, Ea19, Ea11, Eb8, Eb6, Eb7, Ed9, Ed17, Ed18, EF13, Ed29, Ed16, EG4,EG3,EG7,Fkh1,DE44
بعد فرهنگی - اجتماعی	استقلال فرهنگی - اجتماعی	استقلال فرهنگی - اجتماعی، بهره‌گیری از عناصر مؤمن، فعال، ولایتمدار، متعهد به انقلاب و نظام، همبستگی ملی، تقویت روحیه جهاد و شهادت، تقویت روحیه انقلابی، تقویت روحیه ایثار و فداکاری، پایه اقتدار ملی بودن فرهنگ، پشتکار و سخت‌کوشی	DF18, DF40, DF44, DB32, DB34, DB37, DB38, DB34, DG18, Eb38 Ec5,DF7,DB37,ED30,EC19
	حفظ هویت ایرانی - اسلامی	افتخار به ایرانی بودن، حفظ هویت ایرانی - اسلامی	DA19, DB25, DC2, DC3, DD19, DD20, DA24, DF1, DB25, Ea11
	استحکام نهاد خانواده	استحکام نهاد خانواده، رعایت اصول اخلاقی، رفاه عمومی	Eb47, EG4,FS6,FN21
	رضایتمندی اجتماعی	افزایش رضایتمندی اجتماعی، سازگاری اجتماعی	Ec5,EC7,DG21,Db41,FN35,DB27,DB28
	رفاه عمومی	رفاه عمومی، درآمد مناسب	EG4, Eb47

ابعاد	مقولات (مؤلفه‌ها)	مفاهیم	نشان
بعد علمی - فناوری	مرزشکنی دانش	رشد مستمر علمی، توجه به زمان‌بندی در پیشرفت علمی، رقابت سالم، توجه به نوآوری و خلاقیت	DE44, DC11, DB16, DC22, DF23, EF12, Fkh1, DE44,
	اجرای کامل نقشه راه علمی کشور	اجرای کامل نقشه راه علمی کشور، رعایت سیاست‌گذاری‌ها	DE20, DC11, DE42, DF38, DF23 DF24, DF1, DE44, DA10, Eb20
	استقلال علمی	استقلال علمی، توسعه علمی، توانایی تولید علم و فناوری، قدرت علمی، دانش محوری، پایه امنیت ملی بودن علم	DF29, DD18, DC4, DC23, DD28, DE45, DF19, DF23, DE47, DF23, DF24, DG1, DG18, EF12, Db7, DF7
	توانا در تولید علم	توانا در تولید علم، برخوردار از جنبش نرم‌افزاری، رقابت سالم، دانش محوری	DC9, DC18, DE56, DE57, DF16, DG11, DC7, DE34, DC8, DC22, DB5, DB7, DE16, DE8, DF23, DF24, DF1, DG1, DE44, Eb6, Eb38, Eb4, Eb5, Eb6, DA13, DC4, DF34, DG12, DF23, EF12, Fn17
بعد نظامی - دفاعی	استقلال نظامی	شناخت تهدیدات در حوزه‌های مختلف قدرت، استقلال در ابعاد مختلف، دشمن‌شناسی، باور به وجود دشمن، مبارزه با دشمن، دستیابی به اهداف متعالی در مقابل دشمن، فهم صحیح تهدیدات، توجه به دغدغه‌های رهبری در حوزه دشمن‌شناسی	,DG20, DG21, DG25, DF43, DB27, DF49, DF43, DG20, DC3, DF52 DG21, DG25, Eb20, EF14
		استقلال نظامی، ارتباط با کشورهای همسایه	DF3, DF22, DE57, DF1, DG18, DG21
	خودکفایی دفاعی	به‌روزرسانی تجهیزات جنگی، جنگ‌های شناختی، تقویت قدرت نظامی	DE20, DE21, DE22, DB35, DB1 DB2, DG25, DE56, DG14
	هماهنگی قوای مسلح	تعامل و هماهنگی قوای سه‌گانه	Eb18, Eb47, Eb47, EB 17
	خودباوری قوای مسلح	خودباوری و ایمان به توانمندی داخلی	DF1, DE44, DB25, Eb41, Eb4, Eb5, Eb6, DF1, DB25, DG14
	شناخت تهدیدات	شناخت ابعاد شش‌گانه تهدیدات (نظامی، سیاسی، اجتماعی - فرهنگی، علمی - فناوری، اقتصادی و زیست‌محیطی)	DG2, DG21, Df9, DG22, DB4, DF8
	وحدت و همدلی قوای مسلح	رقابت سالم، سازگاری، وحدت و همدلی قوای مسلح، مشارکت‌پذیری	DC22, DE21, DF1, Ea11 Eb47, FN35, DG21, Db41

ابعاد	مقولات (مؤلفه‌ها)	مفاهیم	نشان
بعد زیست‌محیطی	محیط زیست مطلوب	محیط زیست سالم، رفع چالش‌های محیط زیست (آلودگی هوا، فرسایش خاک، مدیریت منابع آب)، عبور از چالش‌ها	DF8,DG19,DF41, Eb20
		شناخت تهدیدات حوزه محیط زیست	DG21, Ea19
		استفاده بهینه از منابع، بهینه‌سازی مصرف انرژی، استفاده از مکانیزم‌های به‌روز آبیاری، کنترل خشک‌سالی، کنترل آلودگی هوا	EA 15, Ec18, Ec19, Ec20, Ec21 Ed11, Ed13, Ed20, Ed25, Ed27, EF19, EF22,EF25 Ed11, Ed 13, Ed 20, Ed25, Ed 27
		اقدامات توسعه‌ای در فضا، زمین، منابع زیرزمینی و...	Ec13, Ec14, Ec15
		مدیریت آلودگی هوا و تخریب جنگل‌ها	DG20

نتیجه‌گیری

بر اساس مطالعات اکتشافی، تحلیل سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، تحلیل گفتمان و بیانات امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری مد ظله العالی، نتایج مصاحبه‌های انجام‌شده، راهنمایی اساتید راهنما و مشاور، ذهن کاوی و تجربیات اجرایی محقق امنیت و الزامات امنیت در افق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ به شرح زیر است:

۱. بُعد سیاسی امنیت دارای هشت مؤلفه شامل (استقلال سیاسی، ثبات سیاسی، ولایتمداری، پیوستگی مردم و حاکمیت «قدرت نرم»، الهام‌بخشی، قانون‌مداری، مردم‌سالاری دینی، قدرت دیپلماسی).

۲. بُعد اقتصادی امنیت دارای هفت مؤلفه شامل (استقلال اقتصادی، جایگاه اول اقتصادی در منطقه، افزایش درآمد سالانه، رشد مستمر اقتصادی، اشتغال کامل، توزیع عادلانه ثروت، توسعه کارآمد).

۳. بُعد فرهنگی - اجتماعی امنیت دارای نه مؤلفه شامل (استقلال فرهنگی - اجتماعی، حفظ هویت ملی، استحکام نهاد خانواده، همبستگی ملی، رفاه عمومی، امنیت قضایی، تعهد به انقلاب و نظام اسلامی، تأثیرگذاری ملی و منطقه‌ای، سلامت و تأمین اجتماعی).

۴. بُعد علمی - فناوری امنیت دارای چهار مؤلفه شامل (استقلال علمی - فناوری، جایگاه اول علمی در منطقه، توانایی تولید علم، اجرای نقشه جامع علمی کشور).

۵. بُعد دفاعی - نظامی امنیت دارای هشت مؤلفه شامل (استقلال نظامی، حفظ تمامیت ارضی، داشتن روحیه ایثار و فداکاری، سامان دفاعی بازدارنده، امنیت دسته جمعی، وحدت مسئولین امنیتی - سیاسی، ایمان و وحدت قوای مسلح، دفع تهدیدات داخلی و خارجی).
۶. بُعد زیست محیطی امنیت دارای سه مؤلفه شامل (هوا و فضا، آب، خاک).
- امنیت در افق سند چشم انداز ۱۴۰۴ امنیتی است که از درون نشأت گرفته و نتیجه داشتن قدرت و اقتدار در ابعاد شش گانه ذکر شده است که از ضریب همبستگی ۰/۶۳ برخوردار است که حاصل تقویت بنیه دفاعی و بازدارندگی همه جانبه (امنیت سخت) و تلفیق آن با امنیت نرم ناشی از پیوستگی مردم و حاکمیت (مردم سالاری دینی)، خودباوری، ایمان و رضایتمندی اجتماعی، احساس مسئولیت، فعال بودن است. این نوع امنیت اگرچه نکات مشترکی نیز با امنیت مورد نظر مکتب واقع گرایان دارد، اما به لحاظ ویژگی مردم پایگی (مردم سالاری دینی) منحصر به فرد است.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- قرآن کریم، (۱۳۸۹)، ترجمه ناصر مکارم شیرازی، قم: انتشارات امام علی ابن ابوطالب.
- نهج البلاغه، (۱۳۷۹)، ترجمه محمد دشتی، قم: انتشارات حیات.
- امام خمینی، روح‌الله، (۱۳۶۹)، وصیت‌نامه سیاسی الهی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد.
- امام خمینی، روح‌الله، (۱۳۷۴)، صحیفه نور، مجموعه رهنمودهای امام خمینی، تهران: انتشارات وزارت ارشاد.
- امام خامنه‌ای، سید علی، (۱۳۹۰)، مجموعه بیانات، نرم‌افزار حدیث ولایت، تهران: مرکز تحقیقات علوم اسلامی و مرکز حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای.
- افتخاری، اصغر، (۱۳۸۰)، فرهنگ امنیت جهانی رویکردها و نظریه‌ها، تهران: انتشارات مطالعات راهبردی.
- افتخاری، اصغر، (۱۳۸۱)، مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- افتخاری، اصغر، (۱۳۸۲)، بازخوانی امنیتی سند چشم‌انداز ۲۰ ساله ایران، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال اول، شماره ۱.
- احمدزاده، روح‌الله و همکاران، (۱۳۸۷)، فرهنگی شدن سیاست خارجی رویکردی نرم‌افزارانه در قدرت نرم، فرهنگ نرم به کوشش اصغر افتخاری، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- بوزان، باری، (۱۳۷۸)، مردم- دولت‌ها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- تریف، تری و دیگران، (۱۳۸۳)، مطالعات امنیتی نوین ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی، تهران: پژوهشگاه مطالعات راهبردی.
- حق‌پناه، جعفر، (۱۳۷۸)، اپوزیسیون و امنیت داخلی، فصلنامه مطالعات راهبردی، تابستان ۷۸، شماره ۴.
- ره‌پیک، سیامک، (۱۳۸۸)، تقریرات درس بررسی تهدیدات امنیتی جمهوری اسلامی ایران، چالش‌ها و آسیب‌های داخلی، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ره‌پیک، سیامک، (۱۳۸۹)، منابع و شیوه‌های تأمین امنیت در اندیشه امام خمینی، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره سوم، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.

- ربیعی، علی، (۱۳۸۳)، مطالعات امنیت ملی، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- رمضانی، مهدی، (۱۳۹۱)، تعیین و تبیین مناسب‌ترین راهکار تحقق اهداف چشم‌انداز بیست‌ساله ج.ا.ا، کتاب مجموعه مقالات همایش ملی نقش مدیریت راهبردی در تحقق چشم‌انداز بیست‌ساله ج.ا.ا، جلد دوم، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- زمانی، اکبر، (۱۳۹۱)، امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ ابعاد، شاخص‌ها و راهکارها، کتاب مجموعه مقالات همایش ملی نقش مدیریت راهبردی در تحقق چشم‌انداز، جلد چهارم، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۸۱)، دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- مجموعه فرمایشات مقام معظم رهبری، (۱۳۷۹)، وحدت و امنیت ملی در پرتو ولایت، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
- مبینی دهکردی، علی و همکاران، (۱۳۸۶)، ایران آینده در افق چشم‌انداز، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد، چاپ دوم.
- نوروزی، محمدتقی، (۱۳۸۵)، فرهنگ دفاعی و امنیتی، تهران: انتشارات ثنا.

ب. منابع انگلیسی

- www.leader.ir
- Snyder Craige A, 2008 contemporary Security and Strategy, Second Edition, New York: Pal Grave Macmillan
- Katzenstein, Peter(1996) The Culture of National Security New York: Columbia University Press
- National Security Strategy of the United States of America, May 2010.
- Buzan, Barry (1991)People, state and fear: An Agenda for International Security in the post – Cold war Era, Second Edition, London: Harvester wheatsheaf.
- Terriff, Terry; Croft, Stuart; James, lucy; Morgan, Patrick M.(1999) Security Studies Today, Polity Press.
- www.Noormags.com